

Niskalenkki mediasta

Analyttinen ote on mediapsykologi Anu Mustosen vahva ase. Sillä hän pilkkoo median kenttää, jäsentää sen vaikutuksia ja taltuttaa lumemaailman peikot.

Tietokoneen ruudun alareunaan ilmestyy kirjekuori. Reaktio on automaattinen: hiiri kouraan ja sähköpostiviesti esiin sormen painalluksella. Samassa syntyy etäläsnäolo, yhteys Jyväskylässä päätteen ääressä istuvaan **Anu Mustoseen**, joka varmistaa tapaamisen koordinaatit, ajan ja paikan.

Tietotekniikan kehittymisen myötä moni asia on helpottunut ja nopeutunut. Uudet keksinnöt ovat kuitenkin kaksiteräinen miekka, sillä ne sisältävät myös vaaroja ja riskitekijöitä.

Mediapsykologille teknologisten sovellusten ripeä leviäminen ja ihmisten mediakäyttämisen muutokset tietävät jatkuvaa työsarkaa.

Mediaväkivallasta vuonna 1997 väitellyt Mustonen, 39, on alansa pioneeri, joka tarkastelee ihmisen ja median suhdetta psykologisesta näkökulmasta. Kiinnostus toimittajan työhön syntyi jo varhain, ja heti, kun aakkoset olivat hallussa, Anu ryhtyi rustaamaan satukirjamaisia vihkosia, lehtiä sekä kuvituksia ja lähetti niitä ahkerasti toimituksiin.

”Usko journalistiseen uraan – tai median ketteryuteen – oli lopahtaa jo alkumetreillä, kun *Kauppa ja koti* -lehti julkaisi postittamani prinsessapiirustuksen vasta kahden vuoden viiveellä”, hän muistelee hymähtäen.

Polvijärvellä Pohjois-Karjalassa varttuneella työllä ei ollut lähipiirissä ammatillisia esikuvia, vaan halu ilmaista itseään kirjallisesti on tullut verenperintönä. Sanat ovat suvussa vieneet ennenkin väkeä, aina **Eino Leinoa** myöten. Ylioppilaskirjoitusten jälkeen tie vei Suomen Ateenaan, Seminaarinmäelle Jyväskylään.

Nykyään Anu Mustonen on haluttu puhuja ja hänen näkemyksiään kuuntelevat niin yhteiskunnallisen päätöksenteon ylin johto, opetus- ja koulutusviranomaiset, järjestöt, seurakunnat, vanhemmat kuin toimittajatkin. Mutta vielä opiskeluvuosina idea yhdistää psykologian ja viestintätieteiden tutkimus herätti monissa kummastusta.

Verevää elämää

Anu Mustosen elämä olisi saattanut saada aivan toisen suunnan, ellei professori **Lea Pulkkinen** olisi houkutellut häntä valmistumisen jälkeen tekemään Yleisradion tilaamaa tutkimusta.

”Lea oli jo aiemmin ehdottanut tutkijan työtä, mutta minä halusin jotakin verevämpää. No, sitä saa mitä tilaa. Tutkimuksen aiheena oli mediaväkivalta. Ei se heti kolahtanut. Myös elokuvien suhteen olin täysi ummikko. Toki haistoin, että tutkimuksessa minulla olisi mahdollisuus yhdistää psykologian sekä journalistiikan tuntemustani.”

Mediaväkivallan lisäksi Yleisradiossa haluttiin tutkia, käytettiinkö valtakunnallisissa radio-ohjelmissa sopimatonta kieltä, kuten lehtien yleisönosastoissa toistuvasti valitettiin. Liekö kyse ollut kohtalosta vai geeniperimästä, mutta Anun tavatessa ensimmäistä kertaa tutkijakollegansa pöydän ääreen istahti serkkutyttö **Maija Gerlander**.

”Siitä se lähti. Lea Pulkkinen ansiosta sain heti kosketuksen kansainväliseen tutkijayhteisöön. Pian kävi ilmi, että väkivalta on aihe, jossa median vaikutuksia psykologiselta kannalta on tutkittu eniten.”

Anu Mustonen kertoo huvittuneena maineensa psykologian laitoksen kummajaisena vain kasvaneen tutkimushankkeen myötä. Seitsemän kuukauden ajan hän istui joka arkipäivä kahdeksasta neljään kaukosäädin kädessä ja tuijotti videoita.

”Olin tehnyt luokitusrunon, jonka avulla tulkitsin väkivaltaa. Väkivaltaisen tapahtuman alkaessa pysäytin nauhan ja tein 66-kohtaisen koodauksen tietokoneelle. Tarkoituksena oli saada läpileikkaus suomalaisesta tv-tarjonnasta yhden viikon ajalta.”

Mustosen koodaukseen kehittämä järjestelmä on parhaillaan käytössä **Tarja Salokoskella**, joka tekee väitöskirjaa tietokonepelien väkivallasta.

Ylivoimaiset ihanteet

Pesti yliopiston tutkijana merkitsi myös opetusvelvollisuutta, ja niinpä tuore psykologian lisensiaatti päätyi kurssikavereidensa hämmästykseksi katederille. Mediapsykologian kursseja Anu Mustonen on pitänyt jo vuodesta 1992. Hän on myös kirjoittanut *Mediapsykologia*-oppikirjan, joka on alallaan ensimmäinen Suomessa ja aivan ensimmäisiä koko maailmassa.

”Mediapsykologia ei ole uusi tieteenala, vaan se on yksi näkökulma tarkastella mediakäyttäytymistä psykologiselta pohjalta. Tärkeimpiä mediapsykologisen tutkimuksen tavoitteita on ymmärtää niitä vaikutusmekanismeja, joiden kautta ihmisen ja median vuorovaikutus tapahtuu”, hän sanoo.

”Jos ihmisen persoonallisuus ja haavoittuvat pisteet, asenteet ja tulkintakehykset sekä median malli ruokkivat samanaikaisesti toisiaan, median mahti voi olla hyvinkin voimakas. Yksilöiden välillä on toki suuriakin eroja.”

Anu Mustosen mukaan meistä jokainen ottaa eniten tosissaan niitä malleja ja viestejä, jotka koskettavat meissä jotakin herkkää ja heikkoa kohtaa.

”Myös median aggressiovaikutukset etenevät kehämäisesti. Lisävahvistusta väkivaltaiselle käyttäytymiselle saavat mediasta ne, joilla on jo omien aggressiivisten taipumusten vuoksi valikoivat tuntosarvet.”

Hän on myös huolestunut median ylierotisoitumisesta.

”Median tarjoama ihmiskuva on yksipuolinen, sillä se kuvaa ihmiset menestyvinä, kiiltokuvamaisina, kaunisvartaloisina ja alati himokkaina. Miten esimerkiksi nuori tyttö, jonka seksuaalinen kehitys on vasta alkamassa, selviää haavoittumatta tässä seksuaalisuutta korostavassa mediamaailmassa?”

”Jos tarjolla on vain vähäpukaisia naisia, mitä muuta siitä voi päätellä kuin että se on ainoa tapa selviytyä aikuisten maailmassa? Monelle vanhemmallekin naiselle median tarjoamat ylivoimaiset ihanteet ja jatkuva eroottinen paukutus ovat kova pala.”

Konkreettinen järjen ääni

Anu Mustonen myöntää toisinaan epäilleensä työnsä merkitystä: onko kyse vain verorahoja tuhlaavasta tieteellisestä piipertämisestä vai voisiko mediatutkimuksesta sittenkin olla aitoa iloa ja hyötyä ihmiskunnalle.

”Vaikuttavuus on ollut itselleni hyvin tärkeää. Mediapsykologiassa minua kiinnostavat median vaikutuskeinojen paljastaminen ja ihmisen hyvinvoinnin lisääminen, ei niinkään suostuttelun tai myynnin edistämistapojen pohtiminen.”

Median ja tietotekniikan nopea kehittyminen ja monimuotoistuminen on saanut monet vanhemmat ja kasvattajat huolestumaan ja miettimään lasten mediankäyttöön liittyviä kysymyksiä.

Pelissäantöjä ja kontrollimahdollisuuksia ovat pohtineet myös lainsäätäjät. Mustoselle on sadellut kutsuja esitelmä- ja keskustelutilaisuuksiin sekä erilaisiin mediakasvatusta ja -väkivaltaa pohtineisiin työryhmiin. Hän on myös tehnyt asiantuntijaselvityksiä EU-hallintoon ja eduskunnalle.

”Kun tilaisuuteen halutaan joku kyseenalaistamaan asioita ja ehkä vähän moralisoimaankin, huomaan monesti saavani sen roolin. Aluksi kartoin tiukkapipoiseksi vekkihametädiiksi leimautumista, mutta viime vuosina olen rempseästi sanonut ääneen, mikä on mielestäni oikein ja mikä väärin.”

”Pyrin myös antamaan konkreettisia neuvoja. Se, että näkemyksiäni on kuunneltu ja olen voinut vaikuttaa myös joihinkin lainsäädännöllisiin asioihin, on palkitsevaa ja kannustaa jatkamaan.”

Kotona opetusten mukaan

Mustonen korostaa, ettei media ole paha vihollinen, jota vastaan pitää taistella, vaan se on keksitty ihmisten iloksi ja hyödyksi. Mutta hän haluaa myös valottaa mediaan liittyviä varjopuolia ja riskejä, jotka voivat vaikuttaa lasten ja nuorten kehitykseen ja käyttäytymiseen.

Kotona hän pyrkii toimimaan omien opetustensa mukaan. Käytännön harjoitteita onkin riittänyt, sillä pesueeseen kuuluvat 11-, 14- ja 17-vuotiaat pojat.

”Meillä mediankäyttöä valvoo enemmänkin mieheni. Eilenkin hän mesosi ja läksytti, kun vanhin katsoi televisiosta jotakin älytöntä silppuamista.”

Anu Mustonen kertoo, että on ollut opettavaista nähdä omien lasten reaktioita ja heidän yksilöllisiä tapojaan pelätä. Yksi sai painajaisia nähtyään *Alfred J Kwakin*, ankanpoikasesta kertovan animaation. Ja toinen on kestänyt mitä tahansa räiskintää.

”Noin ei tosin saisi koskaan sanoa. Median vaikutukset ovat alitajuinen asia. Tunnemaailmamme voi turtua tai empatiakykymme vähentyä ilman, että tajuumme sitä itse.”

Erästä Mustosen mediankäytön suosituksista kasvoi pari vuotta sitten kansallinen hitti. Vuoden 2002 Lääkäripäivillä hän neuvoi, että media- ja tietotekniikkalaitteet tulisi sijoittaa perheen yhteisiin tiloihin.

”Mitä yksinäisempää tietokonepelien ja internetin käyttö on, sitä enemmän riskejä siihen sisältyy. Myös mediankäytön tulisi olla sosiaalista. Meidän perheemme tietokone sijaitsee käytävätasanteella, ja minä joudun muiden lailla jonottamaan vuoroani.”

”Lapsillamme ei myöskään ole omia televisioita tai videoita huoneissaan. Jos haluaa katsoa tietyn ohjelman, on osattava perustella kanavanvaihto muille perheenjäsenille. Kyseessä on tärkeä yhdessäoloa lisäävä asia.”

Anu Mustonen on tietoisesti varonut, ettei olisi liian jyrkkä. Hän ei halua lasten jauhavan loppuikänsä, miten kotona ei saanut tehdä mitään, koska äiti oli mediatutkija.

”Olen hyvin onnellinen siitä, ettei pojillani ole ollut ongelmia aggressiivisuuden kanssa. Kaikenlaista säpinää on riittänyt, mutta kiusaajia tai kuumakalleja heistä ei tietääkseni ole tullut.”

Hullu puutarhuri

Tällä hetkellä Anu Mustonen työskentelee Jyväskylän yliopiston viestintäpäällikkönä. Kiirettä piisaa, sillä opinahjo työllistää 2500 ihmistä, ja opiskelijoitakin on lähes 16000. Ero tutkijan arkeen on silti huomattava.

”Ammattimainen tutkijanura on 24-tuntista työtä. Myös nykyisessä tehtävässäni tiedostan uupumisen vaaran, ja siksi yritän säästää iltoja ja viikonloppuja. Yritän myös pitää kiinni ainoasta säännöllisestä harrastuksestani, itämaisesta tanssista.”

Liikunnan Anu nimeääkin stressinpurkukeinokseen. Lenkkeilyn lisäksi hän pelaa poikiensa kanssa jalkapalloa ja jääkiekkoa aina, kun jälkikasvu suostuu ottamaan äidin mukaan. Muulloin hän hihkuu muiden vanhempien tavoin kentän laidalla, ellei ole sitten mylläämässä pihamaata.

”Asumme aika syrjässä, Säynätsalossa tai paratiisisaarilla, kuten paikalliset saaristokaupunginosaa kutsuvat. Siellä minusta kasvoi ulos hullu puutarhuri.”

Mustonen luonnehtii itseään luonnonlapseksi, joka ei liikoja suunnittele tulevaisuuttaan.

”Kieltämättä halu palata tieteellisen tutkimuksen pariin kytee. Mieleni tekisi tutkia tietokone- ja mediariippuvuuksia, sillä tiedossa on, että uusmedia pystyy tuottamaan addiktiota ja mielenterveydellisiä ongelmia. Niin ahtaalle ei televisio ole ketään ajanut. Kukaan ei ole tiettävästi joutunut hoitoon jonkin urheiluruuturiippuvuuden takia.”

Eija Mäkinen
toimittaja@taivaannapa.net